

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ АВІАЦІЙНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ЛЬОТНА АКАДЕМІЯ
НАЦІОНАЛЬНОГО АВІАЦІЙНОГО УНІВЕРСИТЕТУ**

ISSN 2522-1477

НАУКОВИЙ ВІСНИК ЛЬОТНОЇ АКАДЕМІЇ

Серія: Педагогічні науки

Збірник наукових праць

ВИПУСК 12

**Кропивницький
2022**

*Збірник наукових праць затверджено
Вченою радою Льотної академії Національного авіаційного університету
(протокол № 12 від 27.10.2022 р.) та
Вченою радою Національного авіаційного університету (протокол № 7 від 23.11.2022 р.)*

*Свідоцтво про державну реєстрацію
друкованого засобу масової інформації КВ № 22644-12544Р від 26.04.2017 року
Міністерства юстиції України*

*Збірник включено до Переліку наукових фахових видань України категорії «Б»
Наказом МОН України від 02 липня 2020р. № 886*

*Збірник реферується Українським реферативним журналом «Джерело» (засновники: Інститут проблем реєстрації інформації Національної академії наук України, Національна бібліотека України імені В.І. Вернадського), журнал індексується в міжнародній наукометричній базі **Index Copernicus** (ICV 2019: 86,45), Google Scholar, базі метаданих CrossRef, WorldCat, Research Bible, Fatcat.*

Рецензенти:

Ненько Ю. П. – доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри іноземних мов, Черкаський інститут пожежної безпеки імені Героїв Чорнобиля, м. Черкаси

Желясков В. Я. – доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри гуманітарних дисциплін, Дунайський інститут Національного університету «Одеська морська академія», м. Ізмаїл

Науковий вісник Льотної академії. Серія: Педагогічні науки. Збірник наукових праць / Гол. ред. О. І. Москаленко. Кропивницький: ЛА НАУ, 2022. Вип. 12. 167 с.

У «Науковому віснику Льотної академії. Серія: Педагогічні науки» зібрано статті авторів, що сприяють вирішенню існуючих проблем професійної підготовки фахівців різних галузей, аналізу зарубіжного досвіду фахової підготовки та застосуванню інноваційних підходів до професійної освіти у контексті євроінтеграції.

Публікації видання адресовано науковцям і практикам у галузі педагогіки. Збірник наукових праць буде корисним студентам, курсантам, магістрантам, аспірантам, докторантам та всім зацікавленим особам.

Редакційна колегія публікує статті у авторській редакції. Автори несуть відповідальність за достовірність інформації, точність фактів, цитат, інших відомостей.

При використанні матеріалів, опублікованих у науковому віснику, збереження авторських прав обов'язкове.

Адреса редакційної колегії: 25005, м. Кропивницький, вул. Степана Чобану, 1,
тел. 38 (0522) 39-44-34; e-mail: naukvisped@sfa.org.ua

MINISTRY OF SCIENCE AND EDUCATION OF UKRAINE
NATIONAL AVIATION UNIVERSITY
FLIGHT ACADEMY OF NATIONAL AVIATION UNIVERSITY

ISSN 2522-1477

SCIENTIFIC BULLETIN OF FLIGHT ACADEMY

Section: Pedagogical Sciences

Collection of scientific papers

ISSUE 12

Kropyvnytskyi
2022

*Collection of scientific papers is approved by
Academic Board of Flight Academy of National Aviation University
(Protocol № 12 from 27.10.2022) and by
Academic Board of National Aviation University (Protocol № 7 from 23.11.2022)*

*Certificate of state registration
Printed mass media KB № 22644-12544P from 26.04.2017
Ministry of Justice of Ukraine*

*Bulletin is included in Professional Publications List of Ukraine of category "B"
Order of MSE of Ukraine from July, 2, 2020, № 886*

*Bulletin is reviewed by Ukrainian reviewed journal "Dzherelo" (founders: Institute of Information Registration Problems of National Academy of Science of Ukraine, Vernadsky National Library of Ukraine). The journal is indexed in the international scientific databases **Index Copernicus** (ICV 2019: 86,45), Google Scholar and CrossRef, WorldCat, Research Bible, Fatcat metadata database.*

Referents:

Nenko Ju. P. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor, Head of the Foreign Languages Department, Cherkasy Institute of Fire Safety named after the Heroes of Chernobyl, Cherkasy

Zheliaskov V. Ya. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor, Head of the Department of Humanities, Danube Institute of the National University "Odesa Maritime Academy", Izmail

Scientific Bulletin of Flight Academy. Section: Pedagogical Sciences. Collection of readings / editor-in-chief O.I. Moskalenko. Kropyvnytskyi: FA NAU, 2022. Issue 12. 167 p.

"Scientific Bulletin of Flight Academy. Section: Pedagogical Sciences" represents the articles which highlight modern problems of specialists' professional training in different fields, the analysis of foreign experience of professional training and innovative approaches to professional education in the context of European integration.

The scientific publications are addressed to the scientists and practicing professionals in pedagogics. Collection of scientific papers may be useful for students, cadets, Master students, post-graduate students and all concerned.

Editorial board publishes the articles in authorial release. Authors bear responsibility for authenticity of information, accuracy of facts, quotations, other relevant information.

Provision of authors' copyright of the materials published in Scientific Bulletin.

Address of Editorial Board: 25005, Kropyvnytskyi, Stepan Chobanu Str., 1,
tel. 38 (0522) 39-44-34; e-mail: naukvisped@sfa.org.ua

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ

Головний редактор:

Москаленко Олена Іванівна, доктор педагогічних наук, професор, Льотна академія Національного авіаційного університету, Україна

Відповідальний секретар:

Урсол Оксана Володимирівна, кандидат педагогічних наук, доцент, Льотна академія Національного авіаційного університету, Україна

Члени редакційної колегії:

Барановська Лілія Володимирівна, доктор педагогічних наук, професор, Національний педагогічний університет імені М.П. Драгоманова, Україна

Герасименко Людмила Сергіївна, кандидат педагогічних наук, доцент, Льотна академія Національного авіаційного університету, Україна

Гундаренко Олена Володимирівна (Olena Hundarenko), доктор філософії PhD, Жилінський університет, Словачька Республіка

Данилко Оксана Григорівна, кандидат педагогічних наук, доцент, Льотна академія Національного авіаційного університету, Україна

Данильчук Лариса Олексіївна, доктор педагогічних наук, професор, Хмельницький національний університет, Україна

Дефорж Ганна Володимирівна, доктор історичних наук, професор, Центральноукраїнський державний педагогічний університет імені Володимира Винниченка, Україна

Дроздова Ірина Петрівна, доктор педагогічних наук, професор, Державний біотехнологічний університет, Україна

Журат Юлія Василівна, кандидат педагогічних наук, доцент, Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича, Україна

Калініченко Надія Андріївна, доктор педагогічних наук, професор, Центральноукраїнський державний педагогічний університет імені Володимира Винниченка, Україна

Керницький Олександр Михайлович, кандидат педагогічних наук, доцент, Національна академія Національної гвардії України, Україна

Кубілей Севда (Sevda Kubilay), доктор філософії PhD, Університет Нігде Омер Халісдемір, Турецька Республіка

Лелакова Ева (Eva Leláková), доктор філософії PhD, Жилінський університет, Словачька Республіка

Лещенко Геннадій Анатолійович, доктор педагогічних наук, професор, Льотна академія Національного авіаційного університету, Україна

Муравська Світлана Миколаївна, кандидат педагогічних наук, доцент, Льотна академія Національного авіаційного університету, Україна

Пухальська Галина Анатоліївна, кандидат педагогічних наук, доцент, Льотна академія Національного авіаційного університету, Україна

Радул Сергій Григорович, кандидат педагогічних наук, доцент, Льотна академія Національного авіаційного університету, Україна

Сальник Ірина Володимирівна, доктор педагогічних наук, професор, Центральноукраїнський державний педагогічний університет імені Володимира Винниченка, Україна

Суркова Катерина Вікторівна, кандидат педагогічних наук, доцент, Льотна академія Національного авіаційного університету, Україна

Тернавська Тетяна Анатоліївна, кандидат педагогічних наук, доцент, Льотна академія Національного авіаційного університету, Україна

EDITORIAL STAFF

Chief Editor:

Moskalenko Olena, Doctor of Pedagogical Sciences, Professor, Flight Academy of National Aviation University, Ukraine

Executive secretary:

Ursol Oksana, Candidate of Pedagogical Sciences, Associate professor, Flight Academy of National Aviation University, Ukraine

Members of Editorial Staff:

Baranovska Liliya, Doctor of Pedagogical Sciences, Professor, National Pedagogical Dragomanov University, Ukraine

Herasymenko Liudmyla, PhD, Associate Professor, Flight Academy of the National Aviation University, Ukraine

Hundarenko Olena, PhD, University of Zilina, Slovak Republic

Danylko Oksana, PhD, Associate Professor, Flight Academy of the National Aviation University, Ukraine

Danylchuk Larysa, Doctor of Pedagogical Sciences, Professor, Khmelnytskyi National University, Ukraine

Deforzhan Hanna, Doctor of Historical Sciences, Professor, Volodymyr Vynnychenko Central Ukrainian State Pedagogical University, Ukraine

Drozdova Irina, Doctor of Pedagogical Sciences, Professor, State Biotechnological University, Ukraine

Zhurat Yulia, PhD, Associate Professor, Yuriy Fedkovych Chernivtsy National University, Ukraine

Kalinichenko Nadiya O., Doctor of Pedagogical Sciences, Professor, Volodymyr Vynnychenko Central Ukrainian, State Pedagogical University, Ukraine

Kernickyi Oleksandr, PhD, Associate Professor, National Academy of National Guard of Ukraine, Ukraine

Kubilay Seveda, PhD in Educational Sciences Niğde Ömer Halisdemir University, Turkey

Leláková Eva, PhD, Assistant Professor, University of Zilina, Slovak Republic

Leshchenko Hennadii, Doctor of Pedagogical Sciences, Professor, Flight Academy of the National Aviation University, Ukraine

Muravska Svitlana, PhD, Associate Professor, Flight Academy of the National Aviation University, Ukraine

Pukhalska Galyna, PhD, Associate Professor, Flight Academy of the National Aviation University, Ukraine

Radul Serhii, PhD, Associate Professor, Flight Academy of the National Aviation University, Ukraine

Salnyk Iryna, Doctor of Pedagogical Sciences, Professor, Vynnychenko Central Ukrainian State Pedagogical University, Ukraine

Surkova Kateryna, PhD, Associate Professor, Flight Academy of the National Aviation University, Ukraine

Ternavska Tetiana, PhD, Associate Professor, Flight Academy of the National Aviation University, Ukraine

ЗМІСТ

ВАЙНТРАУБ М. А.

Формування педагогічної культури у майбутніх педагогів професійного навчання у закладах вищої освіти 11

ГЛЯНЕНКО К. А.

Професійна підготовка педагогів в умовах оновлення змісту освіти 17

ДАНИЛЮК І. М.

Педагогічні особливості застосування методів продуктивного навчання під час підготовки майбутніх офіцерів Національної гвардії України 23

ДЕМЧЕНКО І. В., ХАРЛАМОВА Л. С.

Ефективність дистанційного освітнього процесу за допомогою засобів інформаційно-комунікаційних технологій 30

ДЕФОРЖ Г. В., КАЛІНІЧЕНКО Н. А.

Розвиток біологічної освіти у центральному регіоні України 36

ДРОЗДОВА І. П., ІВАНИШИН Г. Я.

Особливості процесу породження іншомовної професійної діяльності студентів немовних спеціальностей закладів вищої освіти 45

ЗЕЛЕНСЬКА Л. М., ТИМЧЕНКО С. В.

Інноваційні технології ситуативного моделювання в іншомовній підготовці майбутніх авіаційних фахівців 53

ЛОПАТЮК О. В.

Використання цифрових технологій під час занять із фізичної підготовки фахівців авіаційної галузі 60

ЛЕЩЕНКО Г. А.

Формування дослідницької компетентності майбутніх магістрів авіаційного транспорту 66

МАНДРИК Я. С., ОВЧАРЕНКО О. Я.

Інтеграція професійно орієнтованих дисциплін і фахової практики на підставі головних контекстних ознак освітньо-професійної програми «Аварійне обслуговування та безпека на авіаційному транспорті» в умовах дистанційного навчання 73

МОСКАЛЕНКО О. І., ПОПКОВ Б. І.

Екологічна освіта майбутніх судноводіїв як психолого-педагогічна проблема 81

ОЛЕКСЕНКО К. Б.

Експериментальне дослідження підготовки майбутніх учителів початкової школи до проектування навчального середовища 87

ПУХАЛЬСЬКА Г. А., КЕРНИЦЬКА Л. І. Теоретичний аналіз проблеми формування готовності майбутніх пілотів цивільної авіації до взаємодії у виробничо-технологічній діяльності	94
РАДУЛ С. Г., ХАРЛАМОВА Л. С. Іншомовна підготовка майбутніх авіаційних фахівців: дослідження соціокультурного складника	101
САЛЬНИК І. В. Підходи до організації лабораторного практикум у підготовці вчителя фізики під час дистанційного навчання	108
СОСНОВА М. А. Аналіз історичного досвіду та сучасної концепції підготовки майбутніх педагогів	117
СУНДУКОВА І. В. Забезпечення емоційної стійкості в умовах здоров'язбереження майбутніх учителів фізичної культури	126
СУРКОВА К. В., ЛОМАКІНА М. Є., ДАНИЛКО О. Г. Компоненти моделі формування емоційної стійкості авіадиспетчерів	132
FOMENKO Tetiana, BILOTSEKOVETS Marina Interactive efl classes for developing students' critical thinking in agrarian university	140
HERASYMENKO Liudmyla, MURAVSKA Svitlana Main aspects of teaching Academic English for PhD students	146
PIVEN Victoria, CHEREDNYCHENKO Nataliia Professional competence development of future pilots in air communication	152
TSAROVA Liudmyla, KOVALOVA Inna, MARTYNENKO Nadiia Self-study work in online mode as an innovative foreign language learning technology	158

CONTENTS

VAINTRAUB Mark

Formation of pedagogical culture in future teachers of professional education in institutions of higher education 11

GLYANENKO Kateryna

Professional training of teachers in the conditions of updating of the education content 17

DANILUK Igor

Pedagogical features of the application of productive learning methods in the training of future officers of the National Guard of Ukraine 23

DEMCHENKO Inha, KHARLAMOVA Liliia

Efficiency of the distance educational process with the help of information and communication technologies 30

DEFORZH Hanna, KALINICHENKO Nadiya

Development of biological education in the Central Region of Ukraine 36

DROZDOVA Iryna, IVANYSHYN Halyna

Features of the process of the emergence of the foreign language professional activity of students of non-lingual specialties in higher education institutions 45

ZELENSKA Lilia, TYMCHENKO Svitlana

Innovative simulation technologies in foreign language training of future aviation specialists 53

LOPATIUK Olena

Use of digital technologies during physical training classes of aviation industry specialists 60

LESHCHENKO Hennadii

Formation of research competence of future masters of aviation transport 66

MANDRYK Yana, OVCHARENKO Oleksandr

Integration of professionally-oriented disciplines and professional practice based on the main contextual features of the educational and professional program "Emergency service and safety in aviation transport" in the conditions of distance learning. .73

MOSKALENKO Olena, POPKOV Borys

Environmental education of future navigators as psychological and pedagogical problem 81

OLEKSENKO Karina

An experimental study of the preparation of future primary school teachers for designing an educational environment 87

PUCHALSKA Galina, KERNYTSKA Lada Theoretical analysis of the problem of forming the readiness of future civil aviation pilots for interaction in production and technological activities	94
RADUL Serhii, KHARLAMOVA Liliia Foreign language training of future aviation specialists: research of the socio-cultural component	101
SALNYK Iryna Approaches to the organization of laboratory Practicum in physics teacher training during distance education	108
SOSNOVA Miroslava Analysis of historical experience and modern concept of the future teachers training	117
SUNDUKOVA Iryna Ensuring emotional resistance in conditions of health care of future physical education teachers	126
SURKOVA Kateryna, LOMAKINA Maryna, DANILKO Oksana Components of the air traffic controllers' emotional stability formation model	132
ФОМЕНКО Т. М., БІЛОЦЕРКОВЕЦЬ М. А. Розвиток навичок критичного мислення студентів на інтерактивних заняттях з англійської мови в аграрному університеті	140
ГЕРАСИМЕНКО Л. С., МУРАВСЬКА С. М. Основні аспекти викладання дисципліни «Наукова англійська мова» для майбутніх докторів філософії	146
ПІВЕНЬ В. В., ЧЕРЕДНИЧЕНКО Н. Г. Розвиток професійної комунікативної компетентності у майбутніх пілотів	152
ЦАРЬОВА Л. В., КОВАЛЬОВА І. В., МАРТИНЕНКО Н. О. Самостійна робота в режимі навчання онлайн як інноваційна технологія вивчення іноземної мови	158

УДК 629.7:[811.111:378.147]

DOI 10.33251/2522-1477-2022-12-101-107

РАДУЛ Сергій Григорович,

кандидат педагогічних наук, доцент,

доцент кафедри професійної

та авіаційної мовної підготовки,

Льотна академія

Національного авіаційного університету

ORCID 0000-0002-0899-3719

ХАРЛАМОВА Лілія Степанівна,

кандидат педагогічних наук, доцент,

доцент кафедри професійної

та авіаційної мовної підготовки,

Льотна академія

Національного авіаційного університету

ORCID 0000-0002-1892-1815

ІНШОМОВНА ПІДГОТОВКА МАЙБУТНІХ АВІАЦІЙНИХ ФАХІВЦІВ: ДОСЛІДЖЕННЯ СОЦІОКУЛЬТУРНОГО СКЛАДНИКА

У статті надано результати дослідження змістових параметрів соціокультурної компетентності в іншомовній підготовці майбутніх авіаційних фахівців на етапі їх навчання у закладі вищої освіти. Проведено дослідження у формі констатувального експерименту з порівнянням сформованості змістових параметрів; застосовано валідні стандартизовані методики, цілеспрямоване спостереження, коефіцієнти достовірності. Установлено і доведено, що ефективна іншомовна підготовка майбутніх авіаційних фахівців сприяє підвищенню етнічної та соціальної толерантності, які є ключовими у формуванні соціокультурної компетентності. Узагальнено, що отримані наукові факти мають суттєве значення, їх доцільно операціоналізувати та імплементувати в освітній процес іншомовної підготовки майбутніх авіаційних фахівців.

Ключові слова: *етнокультурна толерантність, комунікація, майбутній авіафахівець, навчально-професійна підготовка, освітній процес, ціннісно-орієнтаційна сфера студента.*

Постановка проблеми. Іншомовна підготовка є важливою складовою навчально-професійного становлення і розвитку майбутнього авіаційного фахівця. Формування соціокультурної компетентності поєднує загальнокультурний розвиток здобувачів освіти та адаптацію до життя в соціальному просторі. Вивчення студентами мови як іноземної, так і рідної є формувально-розвивальним освітнім простором для становлення соціокультурної компетентності. Таким чином, для підвищення ефективності процесу іншомовної підготовки, удосконалення етнокультурної та соціальної толерантності майбутніх працівників авіаційної галузі було проведено емпіричне дослідження змістових параметрів соціокультурної компетентності. Організоване нами емпіричне дослідження реалізовано в рамках виконання ініціативної фундаментальної науково-дослідної та дослідно-конструкторської роботи (акронім НДДКР) «Theoretical and Methodological Grounds of the Formation of Future Aviation Specialists' Foreign Language Communicative Competence Applying Technological Innovations» of the Department Professional and Aviation Language Training of Flight Academy of the National Aviation University (Kropyvnytskyi, Ukraine) державний реєстраційний номер 0121U109574.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Система сучасної освіти є орієнтованою на світові стандарти і спрямована на формування у здобувачів загальних і спеціальних

компетентностей. На думку дослідниці Вольнової Л. М. здатність ефективно функціонувати в полікультурному суспільстві є не лише центральним аспектом особистісного розвитку, але й однією із ключових складових професійної самореалізації майбутнього фахівця [2]. Звернемо увагу на розмаїття тлумачення ключового терміну у соціально-психологічній та соціально-педагогічній науковій літературі.

Дотичним до «соціокультурної компетентності» є поняття «культурна компетентність» – інкультураність особистості в культурну спільноту, що дозволяє їй вільно розуміти та приймати цінності, норми, мову даного соціокультурного простору і повсякденно їх застосовувати. Низка вітчизняних дослідників, а саме: Біда О. А., Дзямко В. Й. та Маринець Н. В. вважають актуальним тлумачення «полікультурна компетентність» – уявлення про етнокультурне розмаїття світу, що реалізується через уміння, навички та моделі поведінки [1]. Дослідники Вугат, М. та Радул С. Г. у своїх працях особливу увагу приділяють терміну «міжкультурна компетенція», яка є толерантністю до різноманітності та готовністю ставити під сумнів власні норми [7; 4]. Також, під «культурно-психологічною компетентністю» розуміємо інтегральну соціально-психологічну властивість особи, що забезпечує її ефективну взаємодію з представниками і об'єктами різних культур.

Hirsh, A. D. висловлює думку, що для якісного опанування іноземної мови як засобу міжкультурного спілкування доцільно одночасно вивчати культуру, звичаї і традиції нації, мову якої здобувач опановує, тобто формувати етнокультурну [9]. Дослідники Baker, W. та Вугат, М. спрямували низку власних досліджень на вивчення не окремого представника етносу, а цілої спільноти, з її культурним надбанням, мовною спадщиною [6; 7].

Автором Мельник Н. І. було досліджено і обґрунтовано, що соціокультурна компетентність є важливим чинником соціалізації особистості в суспільстві [3]. Соціокультурні чинники становлення комунікативно-мовленнєвої компетентності майбутніх фахівців формуються за умови стимулювання професійної спрямованості навчання здобувачів освіти у процесі вивчення гуманітарних дисциплін.

Теоретичне аналізування дає підстави вважати, що соціокультурна компетентність є інтегрованим утворенням, що об'єднало знання про світову культуру, звичаї і традиції народів, толерантне ставлення до представників інших народів, культур, релігій і вірувань, вміння налагоджувати конструктивне спілкування з цими представниками, почуватися впевнено в іншомовному просторі. Формування соціокультурної компетентності в іншомовній підготовці майбутніх авіаційних фахівців лежить у площині професійної спрямованості їхнього навчання.

Метою дослідницького задуму є емпіричне дослідження змістових параметрів соціокультурної компетентності в іншомовній підготовці майбутніх авіаційних фахівців на етапі їхнього навчання в закладі вищої освіти.

Виклад основного матеріалу дослідження. Упродовж вересня 2021 року і лютого 2022 року організовано констатувальний етап дослідження, у якому взяли участь студенти першого і третього курсів Льотної академії Національного авіаційного університету (Кропивницький, Україна). У дослідженні задіяно шість студентських груп, загальною кількістю здобувачів на всіх етапах дослідження ($n=118$). Респонденти чоловічої статі ($n=56$; 47.46%) і жіночої статі ($n=62$; 52.54%). Студенти навчалися на спеціальностях: «Менеджмент», «Авіаційний транспорт» і «Туризм». Середній вік вибіркової сукупності склав 20.32 років ($SD=1.47$, діапазон 17-23 роки). Вибіркова сукупність створена випадково і є гетерогенною за складом.

Упродовж першого семестру 2021-2022 навчального року здійснено констатувальний етап дослідження з застосуванням валідного, надійного інструментарію зі стандартними анкетами для заповнення. Необхідна біографічна інформація респондентів також була зібрана за допомогою анкетування. Змістові параметри дослідження соціокультурної компетентності в іншомовній підготовці майбутніх авіаційних фахівців встановлено за такими психодіагностичними інструментами: авторська анкета «Socio-cultural competence»

(«SCC») (автор-Харламова Л.С. [5]); психодіагностичний тест «Methods for identifying the need for communication» («MINC»), Test of life-meaningful orientations («LMO»), експрес-опитувальник «Tolerance Index» («TI»).

Авторська анкета «Socio-cultural competence» («SCC») спрямована на встановлення знань респондентів, які є важливою складовою соціокультурної компетентності. Змістовими параметрами анкети є чотири критерії: аксіологічний (АК), гносеологічний (ГК), праксеологічний (ПК) і особистісно-рефлексивний (ОРК) [5].

Професійна діяльність майбутніх авіаційних фахівців вимагає сформованості потреби у спілкуванні, як особистісної диспозиції. Потребу у спілкуванні визначено за однойменною методикою Ю. Орлова «Methods for identifying the need for communication» («MINC»). Методика містить одну шкалу, яку навантажують тридцять три твердження. Констатовано, що показник гомогенності α -Cronbach на високому рівні .904.

Test of life-meaningful orientations («LMO») спрямований на визначення центрального утворення майбутніх фахівців – сенсу їхньої діяльності. У поєднанні з іншими шкалами дозволив встановити змістові особливості емоційно-ціннісної сфери здобувачів. Тест складається з п'яти субшкал, що відображають три конкретні смисложиттєві орієнтації і два аспекти локусу контролю. Констатовано, що показник гомогенності відповідей респондентів α -Cronbach на високому рівні .854.

Заключною методикою, яку застосовано на констатувальному етапі є експрес-опитувальник «Tolerance Index» («TI»). Даним опитувальником діагностовано загальний рівень толерантності. Констатовано, що показник гомогенності α -Cronbach є на середньому рівні .786.

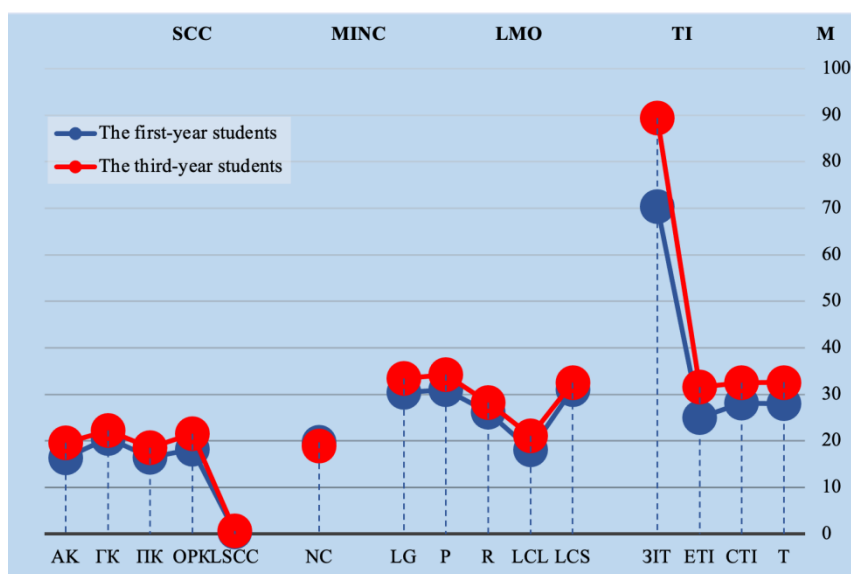
У основу дослідження соціокультурної компетентності в іншомовній підготовці майбутніх авіаційних фахівців покладено констатувальний експерименту з встановленням достовірних відмінностей між параметрами респондентів першого і третього років навчання. Діагностовано респондентів за такими методиками: «SCC», «MINC», «LMO», «TI». Учасники дослідження були поінформовані про конфіденційність збору даних і добровільно погодилися взяти участь у дослідженні. Поінформованість, конфіденційність і добровільність забезпечили щирість і не випадковість відповідей. Встановлення каузального зв'язку здійснено за кожною методикою окремо, а потім встановлено достовірність між респондентами різних років навчання.

Дані оброблено і графічно візуалізовано за допомогою «SPSS» v. 25.0 and «Microsoft Office Excel 2007». Визначено описові частотні характеристики, які були базовими для встановлення рівнів параметрів. Значущість взаємозв'язків визначено за допомогою коефіцієнта кореляції Спірмена (r_s). Достовірні відмінності встановлено за допомогою t -критерія Стюдента. Відмінності на рівні $p \leq .05$ взято в розрахунок як статистично значущі. Факторним аналізом ANOVA з обертанням Varimax визначено матрицю факторних навантажень.

В процесі наукового експерименту було використано значущі взаємозв'язки між змістовими параметрами соціокультурної компетентності і параметрами методик «MINC», «LMO», «TI» у вигляді кореляційної плеяди. Матриця кореляційних взаємозв'язків і кореляційна плеяда показали, що аксіологічний критерій (АК) має позитивний значущий взаємозв'язок з потребою у спілкуванні ($r_s = .109$; $p < .05$), life goals ($r_s = .108$; $p < .05$), загальним індексом толерантності ($r_s = .101$; $p < .05$), етнічною толерантністю/інтолерантністю ($r_s = .106$; $p < .05$), соціальною толерантністю/інтолерантністю ($r_s = .089$; $p < .05$), толерантністю як рисою особистості ($r_s = .105$; $p < .05$). Гносеологічний критерій (ГК) має позитивний значущий взаємозв'язок з потребою у спілкуванні ($r_s = .092$; $p < .05$), life goals ($r_s = .108$; $p < .05$) і загальним індексом толерантності ($r_s = .088$; $p < .05$). Практиологічний критерій (ПК) має позитивний значущий взаємозв'язок з потребою у спілкуванні ($r_s = .124$; $p < .01$), result ($r_s = .089$; $p < .05$), загальним індексом толерантності ($r_s = .120$; $p < .05$), етнічною толерантністю/інтолерантністю ($r_s = .125$; $p < .01$), соціальною толерантністю/інтолерантністю ($r_s = .119$; $p < .05$). Особистісно-

рефлексивний критерій (ОРК) має позитивний значущий взаємозв'язок з загальним індексом толерантності ($r_s=.139$; $p<.01$), етнічною толерантністю/інтолерантністю ($r_s=.089$; $p<.05$), соціальною толерантністю/інтолерантністю ($r_s=.128$; $p<.01$) та толерантністю як рисою особистості ($r_s=.091$; $p<.05$). Рівень соціокультурної компетентності (LSCC) має позитивний значущий взаємозв'язок з потребою у спілкуванні ($r_s=.121$; $p<.05$), загальним індексом толерантності ($r_s=.156$; $p<.01$), етнічною толерантністю/інтолерантністю ($r_s=.146$; $p<.01$), соціальною толерантністю/інтолерантністю ($r_s=.134$; $p<.01$) і толерантністю як рисою особистості ($r_s=.125$; $p<.01$). Зафіксовано, також негативний значущий взаємозв'язок рівня соціокультурної компетентності (LSCC) з locus of control-self ($r_s=-.108$; $p<.153$) and locus of control-life ($r_s=-.093$; $p<.05$). Негативний значущий зв'язок пояснюємо, що ймовірно формування соціокультурної компетентності спонукає респондента концентруватися на інших суб'єктах взаємодії, при цьому зменшується локалізація його контролю на власному «Self» і своєму житті. Попри це, рівень розвитку цих складових має вагомe значення у формуванні соціокультурної компетентності особистості. З'ясовані результати кореляційних взаємозв'язків дають підстави вважати, що майбутні авіаційні фахівці зв'язують соціокультурну компетентність в першу чергу з толерантним ставленням до представників інших культур, далі з потребою у спілкуванні, що загалом дозволяє простежити взаємозв'язок з їхніми сенсожиттєвими орієнтаціями, які значною мірою спрямовані на загальну мету і результат своєї діяльності і зворотно спрямовані на локалізацію контролю «Self» і свого життя.

На Fig. 1 подано порівняльну діаграму arithmetic mean (M) досліджуваних змістових параметрів респондентів першого і третього років навчання.

Source: Personal elaboration, 2022.

Note: AK – аксіологічний критерій; GK – гносеологічний критерій; PK – праксеологічний критерій; OPK – особистісно-рефлексивний критерій; LSCC – рівень соціокультурної компетентності; NC – потреба у спілкуванні; LG – life goals; P – process; R – result; LCL – locus of control-life; LCS – locus of control-self; 3IT – загальний індекс толерантності; ETI – етнічна толерантність/інтолерантність; CTI – соціальна толерантність/інтолерантність; T – толерантність як риса особистості.

З'ясовано відмінності за допомогою t-критерію Ст'юдента у всіх парах досліджуваних параметрів респондентів першого і третього років навчання. Найперше зазначимо, що всі середні значення (M) респондентів третього року перевищують за величиною (M) першокурсників, крім параметру «Потреба у спілкуванні», який є несуттєво, але вищим у респондентів першого року навчання. Значущі відмінності встановлено у

аксіологічному критерії ($t=4.2$; $p<.01$), праксеологічному критерії ($t=2.2$; $p<.05$), рівні соціокультурної компетентності ($t=3.2$; $p<.01$), загальному індексу толерантності ($t=5.1$; $p<.01$), етнічній толерантності/інтолерантності ($t=2.9$; $p<.01$) та соціальній толерантності/інтолерантності ($t=2.2$; $p<.05$). Встановлені результати відмінностей дають підстави констатувати, що іншомовна підготовка майбутніх авіаційних фахівців у контексті формування соціокультурної компетентності має аксіологічне і праксеологічне спрямування. Це свідчить, що ті цінності, які прививаються студентам впродовж навчально-професійної підготовки є актуальними у вимірах сьогодення. Звернемо увагу на значущі позитивні зміни у показнику етнічна толерантність/інтолерантність (перший курс $M=25.01$; третій курс $M=31.56$) та соціальна толерантність (перший курс $M=28.12$; третій курс $M=32.45$). Це також пояснюється тим, що третьокурсники мають більше соціального досвіду, зокрема досвіду спілкування та взаємодії з представниками різноманітних культур, успішний досвід розв'язання різної складності завдань.

Також, особистісний рівень толерантності, який впливає на етнічну і соціальну толерантність, залежить від таких чинників, як ціннісні орієнтації особистості, настановлення, досвід спілкування, бажання, інтереси, стереотипи поведінки, особливості культури. Цілеспрямоване спостереження дозволило зафіксувати, що у спілкуванні між однокурсниками, респонденти першого року більш толерантні і здатні займати переважно партнерську позицію. У респондентів третього року навчання яскравіше відстежуємо демонстрування толерантної/інтолерантної поведінки, прагнення свого співбесідника налаштувати «під себе», за будь яких обставин. Завжди можна відстежити толерування або інтолерування респондентів. Вважаємо, що значною мірою це залежить від сформованості ціннісних орієнтацій конкретного респондента, що знаходить підтвердження у дослідженні комунікативної компетентності [8].

Висновки та перспективи подальших досліджень. Таким чином, підводячи підсумки необхідно вказати на наступне:

1. Соціокультурна компетентність є інтегрованим утворенням, яке об'єднало знання про світову культуру, звичаї і традиції народів, толерантне ставлення до представників інших народів, культур, релігій і вірувань, вміння налагоджувати конструктивне спілкування з цими представниками, почуватися впевнено в іншомовному просторі.

2. Найбільшу кількість значущих позитивних кореляційних взаємозв'язків ($p<.05$; $p<.01$) критеріїв і рівня соціокультурної компетентності зафіксовано з параметрами: загальний індекс толерантності ($r_s=.88-.156$), етнічна толерантність/інтолерантність ($r_s=.089-.146$), соціальна толерантність/інтолерантність ($r_s=.089-.134$), толерантність як риса особистості ($r_s=.091-.135$). Це підтверджує гіпотезу, що ефективна іншомовна підготовка майбутніх авіаційних фахівців сприятиме підвищенню етнокультурної та соціальної толерантності.

3. З'ясовано, що негативний значущий взаємозв'язок рівня соціокультурної компетентності (LSCC) з locus of control-self ($r_s=-.108$; $p<.153$) and locus of control-life ($r_s=-.093$; $p<.05$) є прагненням респондента сконцентруватися на інших суб'єктах взаємодії, що зменшує локалізацію на власному «Self» і своєму житті.

4. Встановлено відмінності досліджуваних параметрів між респондентами першого і третього років навчання у аксіологічному критерії ($t=4.2$; $p<.01$), праксеологічному критерії ($t=2.2$; $p<.05$), рівні соціокультурної компетентності ($t=3.2$; $p<.01$), загальному індексу толерантності ($t=5.1$; $p<.01$), етнічній толерантності/інтолерантності ($t=2.9$; $p<.01$) та соціальній толерантності/інтолерантності ($t=2.2$; $p<.05$). Акцентовано, що іншомовна підготовка майбутніх авіаційних фахівців у контексті формування соціокультурної компетентності володіє аксіологічним і праксеологічним спрямуванням.

5. Перспективи подальших досліджень полягають в тому, щоб операціоналізувати та імплементувати отримані наукові дані в освітній процес іншомовної підготовки майбутніх авіаційних фахівців.

Список використаних джерел

1. Біда О. А., Дзямко В. Й., Маринець Н. В. Полікультурна компетентність як складова професійної компетентності студентів – майбутніх фахівців соціономічної сфери. *Наукові записки*. Серія: Педагогічні науки, (188), 2020. С. 16–20.
2. Вольнова Л. М. Соціокультурна компетентність як складова підготовки студентів – майбутніх фахівців системи діяльності «людина-людина». *Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова*: [зб. наук. праць]. Випуск 28 (52). К.: НПУ імені М. П. Драгоманова, 2009. С.137–145.
3. Мельник Н. І. Peculiarities of the foreign language learning of future aviation industry specialists. *Актуальні проблеми педагогіки, психології та професійної освіти*, 1, 2019. С. 1–7.
4. Радул С. Г. Міжкультурна компетентність викладача іноземної мови: зміст та структура. *Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова*. Серія 16. Творча особистість учителя: проблеми теорії і практики. Вип. 24, 2015. С. 15–18.
5. Харламова Л. С. Формування соціокультурної компетентності майбутніх менеджерів міжнародних авіаційних перевезень у процесі вивчення гуманітарних дисциплін: автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04. Кіровоград, 2014. 20 с.
6. Baker, W. From cultural awareness to intercultural awareness: culture in ELT. *ELT Journal*, 66 (1), 2011. pp. 62-70.
7. Byram, M. Stanley Leathes and his influence on "The Leathes Report". *Language & History*, 64(2), 2021. pp. 113-128.
8. Halian, I.M., Halian, O.I., Gusak, L.Ye., Bokshan, H.I., Popovych, I.S. Communicative Competence in Training Future Language and Literature Teachers. *Revista Amazonia Investiga*, 9(29), 2020. pp. 530-541.
9. Hirsh, A.D. The Dictionary of Cultural Literacy: What Every American Needs to Know. Boston, 1988. URL: <https://www.britannica.com/topic/Cultural-Literacy-What-Every-American-Needs-to-Know>

References

1. Bida, O.A., Dziamko, V.Y., Marynets, N.V. (2020). Polikulturna kompetentnist yak skladova profesiinoi kompetentnosti studentiv – maibutnikh fakhivtsiv sotsionomichnoi sfery [*Multicultural competence as a component of the professional competence of students – future specialists in the socionomic sphere*]. *Naukovi zapysky. Serii: Pedagogichni nauky*, (188), S. 16-20. [in Ukrainian].
2. Volnova, L.M. (2009). Sotsiokulturna kompetentnist yak skladova pidhotovky studentiv – maibutnikh fakhivtsiv systemy diialnosti "liudyna-liudyna" [*Sociocultural competence as a component of training students – future specialists of the "human-human" activity system*]. *Naukovyi chasopys NPU imeni M. P. Drahomanova: [zb. nauk. prats]*. Vypusk 28 (52). K.: NPU imeni M.P. Drahomanova, 2009. S.137-145. [in Ukrainian].
3. Melnyk, N.I. (2019). Peculiarities of the foreign language learning of future aviation industry specialists. *Aktualni problemy pedagogiky, psykholohii ta profesiinoi osvity*, 1, S. 1-7. [in English].
4. Radul, S.H. (2015). Mizhkulturna kompetentnist vykladacha inozemnoi movy: zmist ta struktura [*Intercultural competence of a foreign language teacher: content and structure*]. *Naukovyi chasopys NPU imeni M. P. Drahomanova. Serii 16. Tvorchia osobystist uchyтеля: problemy teorii i praktyky*. Vyp. 24, 2015. S. 15-18. [in Ukrainian].
5. Kharlamova, L.S. (2014). Formuvannia sotsiokulturnoi kompetentnosti maibutnikh menedzheriv mizhnarodnykh aviatsiinykh perevezen u protsesi vyvchennia humanitarnykh dystsyplin [*Formation of socio-cultural competence of future managers of international air transportation in the process of studying humanitarian disciplines*]: avtoref. dys. ... kand. ped. nauk: 13.00.04 / Kirovohrad, 20 s. [in Ukrainian].

6. Baker, W. (2011). From cultural awareness to intercultural awareness: culture in ELT. *ELT Journal*, 66 (1), pp. 62-70.
7. Byram, M. (2021). Stanley Leathes and his influence on "The Leathes Report". *Language & History*, 64 (2), pp. 113-128.
8. Halian, I.M., Halian, O.I., Gusak, L.Ye., Bokshan, H.I., Popovych, I.S. (2020). Communicative Competence in Training Future Language and Literature Teachers. *Revista Amazonia Investiga*, 9 (29), pp. 530-541.
9. Hirsh, A.D. (1988). *The Dictionary of Cultural Literacy: What Every American Needs to Know*. Boston. Retrieved from: <https://www.britannica.com/topic/Cultural-Literacy-What-Every-American-Needs-to-Know>

RADUL Serhii, Ph.D. in Pedagogy, Associate Professor, Associate Professor of the Department of Professional and Aviation Language Training, Flight Academy of the National Aviation University;

KHARLAMOVA Liliia, Ph.D. in Pedagogy, Associate Professor, Associate Professor of the Department of Professional and Aviation Language Training, Flight Academy of the National Aviation University.

FOREIGN LANGUAGE TRAINING OF FUTURE AVIATION SPECIALISTS: RESEARCH OF THE SOCIO-CULTURAL COMPONENT

Abstract. *The article presents the results of research into the content parameters of sociocultural competence in the foreign language training of future aviation specialists at the stage of their training at higher education institution. The authors conducted research in the form of ascertaining experiment with comparison of the formation of content parameters. Valid standardized methods, purposeful observation, reliability coefficients were also applied. We note that students of the first and third courses of Flight Academy of the National Aviation University (Kropyvnytskyi, Ukraine) took part in the study at the ascertainment stage.*

The content parameters of the of socio-cultural competence study in the foreign language training of future aviation specialists were established according to the following psychodiagnostic methods: the author's questionnaire "Socio-cultural competence" ("SCC") (Kharlamova); psychodiagnostic test "Methods for identifying the need for communication" ("MINC") (Orlov); Test of life-meaningful orientations ("LMO") (Leontyev); express questionnaire "Tolerance Index" ("TI") (Soldatova).

It was determined that sociocultural competence is an integrated formation that combines knowledge of world culture, customs and traditions of peoples, tolerant attitude towards representatives of other nations, cultures, religions and beliefs, the ability to establish constructive communication with these representatives, to feel confident in foreign language spaciousness. The formation of sociocultural competence in the foreign language training of future aviation specialists lies in the plane of the professional focus of their training, where the cycle of humanitarian disciplines plays a key role.

The hypothesis that effective foreign language training of future aviation specialists will contribute to the increase of ethno-cultural and social tolerance was confirmed. It is emphasized that the foreign language training of future aviation specialists in the context of the formation of socio-cultural competence has axiological and praxeological directions. Prospects for further research are to operationalize and implement the received scientific data into the educational process of foreign language training of future aviation specialists.

Key words: *ethno-cultural tolerance, communication, future aviation specialist, educational and professional training, educational process, student's value orientation sphere.*

*Одержано редакцією: 03.10.2022 р.
Прийнято до публікації: 23.11.2022 р.*